

Gerard M. Hopkins levelezéséből¹

A. W. Mowbray Baillie-nek², 1863. [...] Skicceket rajzolgatok (többnyire ceruzával). Merem remélni, hogy lesz köztük, amit Ruskin³ kritériumai szerint is elismerésre méltatsz: ki mástól remélhetném, ha nem tőled, egyetlen rokon lelkű műértőmtől? Ime néhány nagyon kecses finomságú giottós kőrísfa – bár ezt nem úgy értem, hogy Raffaello korai stílusában giottós, peruginós, fra angelicós (!). Szerintem mondtam már neked, hogy időről időre milyen csodálattal fordulok a természet dolgai felé; van, hogy teljesen elbűvöl egy fa, alak, effektus stb. szépsége, majd amikor a szenvedély úgyszólván alábbhagy és aktuális lelkesedésem fókuszában valami új dolog jelenik meg, a korábbiakat leltárba helyezem a feltérképezett kincsek közt, örök bámulattal és érdeklődéssel nyugtázva őket. [...]

Robert Bridgesnek, 1867. DRÁGA BRIDGES! – Dolben haláláról egy Coles-tól⁴ kapott levélből értesültem, mely Párizsból való visszatérésem napján már egy hete várt. Edgell azóta további részleteket is megírt. Már hosszú ideje tartogatok magamnál egy hozzád írt levélkezdeményt, de ettől még nem sikerült jobban rákészülnöm, hogy folytassam. Nem sok mondandóm van. Mindennél jobban vártam, hogy találkozzak Dolbennel és hogy katolizáljon. Ugyanakkor mivel csak egyetlen egyszer találkoztam vele, nehezen tudok megdöbbenni halálán vagy úgy érezni, mintha ez valamit is jelentene számomra. Tudod, olyat vesztettünk el, aki annyi testi, szellemi és életszépséget s olyan ígéretes jövőt kapott ajándékba, amivel csak nagyon kevesen születtek – az egész világon kevesen, mert létrejöttéhez kivételes feltételek szükségesek. Ez a végkifejlet ugyanakkor szomorú és teljesen érthetetlen. Jó volna tudni, vajon családja tervezi-e versei összegyűjtését, kiadását, vagy legalábbis kinyomtatását. [...]

Stonyhurst, Whalley, Lancashire, 1871. aug. 2. DRÁGA BRIDGES! – Most kezdődött nálunk a vakáció, úgyhogy megint írok. Szívesen indítanék azzal, hogy vajon az Internacionálé titkára vagy-e, mivel úgy tűnik, nem akarod, hogy rosszat gondoljak, de ugyanakkor arra is emlékszem, hogy az „öntudatos proletárok” sose voltak inyedre. Ami engem illet, a kommunista jövő gondolata állandóan foglalkoztat. Az öntudatos proletár ura a helyzetnek, szerintem. Talán mindenki szerint, nem tudom, ehhez nem olvasok elég újságot és az utca emberével sem beszélgetek elégszer. Carlyle már régen megjósolta, hogy ezzel fenyeget a jövő. Írásai azonban, hogy szavaival éljek, „felettebb hatástalan és fásaszító ég-ostromok, nyavalygások, Cassandra-síralmak”. Engedelmségről prédikál, de ezzel szerintem nemcsak hogy nem erősíti, hanem nevetségessé is teszi a fennálló hatalmat. [...]

Attól tartok ugyanakkor, hogy a nagy forradalom nincs messze. Szörnyű kimondani, bizonyos szempontból kommunista vagyok. Céljuk egyes dolgok kivételével nemesebb, mint bármelyik általam ismert politikusé (noha be kell ismernem, e tekintetben denevér-sötétben tapogatózom). Emellett igazságos is. – Ezt nem megvalósításának eszközeire értem. De rettentő, hogy egy igen gazdag nemzet legnagyobb és legfontosabb része az általa teremtett nagy bőség közepette nehézségben él, méltóság, tudás, kényelmek, öröm és remények híján. Vallják, hogy mindegy, mit tesznek tönkre és égetnek fel, a régi civilizációnak és világrendnek pusztulnia kell. Rettentő kilátás ez, de mit tett értük a régi civilizáció? A jelenlegi Angliában úgy áll a helyzet, hogy az nagymértékben kizsákmányolásra épült. Ők viszont semmit sem kaptak a zsákmányból, csak káruk származott belőle. Anglia óriási vagyonosodása nem érte el a munkásosztályt; úgy vélem, rosszabbá tette helyzetüket. A régi civilizáció igazságtalan világrendjének pedig része egy másik, javarészt régi világrend és annak mai örököse is, a régi vallás, oktatás, jog, művészet stb., és az emlékművekben őrzött történelem. De mivel a munkásosztálynak nem volt része oktatásban, minderről alig tudnak valamit és nem várható el, hogy szánják, ha ez is vele pusztul. Minél többet gondolok rá, annál sötétebbnek, méltán sötétebbnek tűnik a jövő, úgyhogy itt be is fejezem az írást.

Alig hiszem, hogy már augusztus van és leveled májusban kelt. Igaz, nyár nemigen volt közben errefelé és úgy hiszem, másutt se. Most viszont úgy tűnik, kap egy esélyt. Néhány nap múlva elmegyünk néhány napra a skóciai Innellan fáluba a Clyde folyó torkolatához. Utána valószínűleg rövid látogatást teszek családomnál Southampton mellett, ahol vetek egy nyaralót. Ők nem lettek katolikusok: ezután sem lesznek szerintem. – Őszinte szeretettel barátod, GERARD HOPKINS S. J.

Manresa House, Roehampton, 1874. jan. 22. DRÁGA BRIDGES! – Legutóbbi leveletem Stonyhurstból⁵ küldtem. Mivel nem válaszoltál rá, talán nem kaptad meg. Ha igen, akkor feltételezem, és nem tudom, mi mást feltételezlek, hogy konzervatív lévén ellenszenvesnek érezted a benne kifejtett kommunista nézeteket. Nincs okom, hogy kommunista legyek: nemrég a vörös Kommün⁶ gyilkolta meg öt papunkat – hogy levelem előtt vagy után, nem emlékszem. Semmi olyat nem mondtam, mely ne volna objektív. Ha ezért nem válaszoltál, úgy tűnik, a szokványosnál nagyobb jelentőséget tulajdonítasz a politikának. [...]

St. Beuno's College, St. Asaph, Észak-Wales, 1875. febr. 20. DRÁGA BRIDGES! – Mint a fenti címből látod, nem tudok eleget tenni kedves és vendégszerető meghívásodnak, hogy benézzek a Maddox Streetre. Gyakorlati akadály egyszer sem volt, kaphattam volna kimenőt, hogy másfél óránál többet is szánjak rád, de most már olyan nagy lett köztünk a röptáv légvonalban, hogy pusztán e toll (hogy úgy mondjam) nem szállít odáig. De ha tavaly hívtál volna meg, amikor valóban Roehamptonban⁷ voltam, micsoda öröm lett volna és micsoda szusszanás sikertelen és nyűgös retorika-tanításom mindennapiságából!

Biztos kíváncsi vagy, mit csinálók a fent jegyzett walesi szentek védnöksége alatt. Teológiát tanulok, múlt szeptembertől számítva négy évig. A Clwyd szép völgyének oldalában lakunk, bár a völgy szemközti oldala most ködbe és mély hóba burkolódik.

Febr. 22. – Tegnap derékig ért a hófúvás miatt.

Már egészen el is felejtettem, miket mondtam a múltkori levélben. Amit írtál, természetesen érdekel, de nem értek hozzá: könyveket Hegelről még angolul sem volt időm olvasni, nemhogy eredetiben, német tudásom tényleg minimális. (Bár azt hiszem, pont az a Wallace fordítja mostanában, aki a Balliolban évfolyamtársam volt.) És bár ebbéli ismereteim hiánya nem volna ok szomorúságra, hiszen mostantól már utánanézhethetnek ezeknek, ha érdekel és valami miatt szükséges, néhány napja a könyvtárban mégis szomorokodva tettem vissza a polcra Arisztotelész *Metafizikáját*,

mivel úgy éreztem, most nem olvashatom el, sőt talán sohasem kellene. Elvégre is itt van alkalmankénti olvasgatásra Duns Scotus, aki még Arisztotelésznel is több nekem és inkább *pace tua*, mint egy rakásnyi Hegel. De ebből legalább megérted, ha pusztán azt tudom válaszolni, hogy örömmel hallom, hogy még ott vagy, ahol mondd, vagyis hogy még nem mélyedtél el túlságosan Hegel és társai feneketlen kútjában.

Hamarabb is válaszoltam volna, de láttam, hogy még egy kis ideig nem leszel Londonban. Teológiai tanulmányaim annyira lekötnek, hogy szinte semmire nincs időm: az az igazság, hogy nagyon nehéz a tananyag. Mindazonáltal próbálok egy kis időt szentelni a walesi nyelv tanulására is, mely egyike a legnehezebb nyelveknek.* Őszinte szeretettel barátod, GERARD M. HOPKINS S. J. * A héber is része a tanmenetnek.

St. Beuno's College, St. Asaph, Észak-Wales, 1877. április 3. R. Bridges-nek [...] Hogy ki Szent Beuno? És hogy meghalt-e már? Igen, már 1200 éve, ha nem tévedek. Nagybátyja volt Szent Winfridának, és ő keltette őt életre, mikor utóbbi mártírhalált halt szüzessége védelmében, és ekkor fakasztotta a híres forrást is⁸, mely áhítattal tölt el, valahányszor látom és csodálattal töltene el mindenkit, aki látja, oly bőségesen és szépen árad ez az *ἀγλαὸν ὕδωρ*:⁹ ha nem olvastad történetét (Butler életrajzaiban vagy másutt), pótolod, bár jobb, ha mesének veszed, mint ahogy nyilván az *Evangéliumokat* is annak tartod. Ami Szent Beunót illeti, központi szerepe van a wales-i mitológiában és babonásan tisztelik, legalábbis a közelmúltig tették, például a marhák furcsább jegyeit Beuno-jegyeknek hívták.

Ma reggel, április 8-án fülembé jutott, hogy A... W... a Trinity College-ban teljesen megtébolyodott. Mindig is volt némi elmezavara. Őszinte szeretettel barátod, GERARD M. HOPKINS S. J. És ne hogy már azt mondd, hogy a soraim nem skandalizálóak. Vedd észre, hogy az *ng* hangzót ugyanúgy elíziónak tekintem, mint a latinban az *m*-et szokták.

St. Beuno's College, 1877. aug. 21. DRÁGA BRIDGES, – leveled ezúttal nem fogja szórakoztatni a provinciális atyát¹⁰, mert éppen Jamaica felé hajózik: nem mintha utazásairól információkat oszthatnék meg veled, de mivel erről most beszámoltak a katolikus lapok is, így elárulhatom. [...]

Paródiád meggyőzőtt, hogy érted a metrumot. Megjegyzést csak ahhoz fűznék, hogy szerinted minden elképzelhető licenciát megpróbálok kihasználni. A valóság azonban az, hogy minden licenciám, pontosabban szabályom ellenére kötöttebben írok nálad – és talán többi kortársamnál is. (Ha eltekintünk a Bremen-strófától¹¹, melyet 10 évnyi hallgatás után elsőként, még verselési elveim tisztázása előtt írtam, szabályosan hangzanak a rímeim is – *love-prove* típusú rímekkel pedig végképp nem élek.) [...]

Nyilván nem azt állítom, hogy a *sprung* ritmusokat találtam ki én, hanem hogy a *sprung* ritmust¹²; egyes sorok erejéig ugyanis ez nem ritka az angolban. Ezekre óráimon is felhívtam a figyelmet – pl. „Why should this desert be?” – melybe a szerkesztők így-úgy megpróbálták belejavítani; „There to meet with: Macbeth” vagy „There to meet with Mac: beth”; a *Battle of the Baltic*-ban Campbell is csinál ilyet – „and their feet along the deep: proudly shone” – és a *Ye Mariners*-ben is – „as ye sweep: through the deep” stb; Moore-nál is van ilyen, melyet most nem tudok idézni; a *Grongar Hill*-ben is van; mondókákban, kiszámolóokban és refrénekekben is gyakori, hogy Pom Pomról ne is beszéljünk –, de én a *Deutschland*-ban mindennek szabadságjogot adok, hogy következetes és állandó skandalizáló elvvé váljon.

Túlfutó versláb nincs a *Deutschland*-ban. A túlfutó versláb, bár ellentmondásnak tűnik, egy felvállalt extrametrikus effektus; része is és nem is része a metrumnak; nem része, mert nem számoljuk, de része, mert az effektus, melyet szándékom szerint kelt, kihat a vers sikeres megoldására. De a *Deutschland* hosszú (pl. hét szótagos) verslábai szigorúan metrikusak. A túlfutó versláb csak az ellenpontosító versek sajátja, ahol az alap egy ismert, beazonosítható és megjegyezhető ritmikai séma: a *Deutschland* tehát nem ellenpontosít; a *sprung* ritmus kizárja az ellenpontot. A két szisztémát csak máshol, egyes szonettjeimben vegyítettem: ez ugyanis mindennél igényesebb és nehezebb vállalkozás.

A *Samson Agonistes* kórusainak ritmusa félig ellenpontosított, félig *sprung*. Valójában *sprung*, de Milton úgy csinál, mintha a hallott ritmus (vagyis a szimultán ráültetett második ritmus) ellenpontoszna egy ismert ritmikai sémát, melyet számolunk ugyan, de nem halljuk, és így valójában nem is létezik. Mindezt azért teszi, hogy hagyományosan lejegyezhető üteme is legyen, és mert attól is fél, hogy szövegét esetleg ritmikus prózának vagy (hiszen ki tudja, mit mondtak volna a kritikusok?) akár ritmus nélküli prózának gondolják. A francia és walesi költészetben fellelhető ellenpontosított *sprung* ritmusok abban térnek el a Miltonétól, hogy azokban vajmi kevés szótagszámolás van, annyira kevés, mint mondjuk a sorokba tördelt prózában, például az zsoldárokból; ezek tehát a szavak *natív ritmusát* importálják a költészetbe; Milton szimultán ritmusa ezzel szemben valódi költői ritmus, saját szabályai vannak, melyeket következetesen használ, és ehhez adódik további bonyodalomként a szótagszámlálás.

Miért használok egyáltalán *sprung* ritmust? Mert ez áll legközelebb a próza lüktetéséhez, azaz a natív élőbeszéd természetességéhez; ezt tartom a legkevésbé erőltetett, a legszónokibb és leghangsúlyosabb ritmusfajtának, mely két ellentétes és látszólag összeegyeztethetetlen szépséget kombinál, a lüktetést – mely a ritmus lényege – és a megszólalás természetességét – hiszen ha mondjuk a „lashed rod” prózában jól szól, és hatását inkább erősíteni, mintsem gyengíteni kellene, miért kötelező, hogy versben „lashed birch-ród”, vagy valami ehhez hasonló mesterkélttség váljék belőle?

Már korábban is mondtam neked, hogy költészetem inkább szavalásra, mintsem olvasásra való; oratorikus, már ami a ritmusát illeti. Szerintem ha elmélyedsz abban, amit itt most elmondtam, élvezőjévé, és ha szabad ilyet mondanom, hívévé is válhatsz.

Kérded, hívhatod-e preszumptuózus¹³ zsonglórködésnek. Nem, de csak azon okból kifolyólag, hogy a *preszumptuózus* nem angol szó.

Eszembe se jutna, hogy bármin is változtassak. Miért kéne? Nem a nyilvánosságunk írok. Te vagy a nyilvánosságom és remélem, hogy híveimmé válsz.

Azt mondd, semmi pénzért nem olvasnád el újra a *Deutschland*-ot. Légy szíves, tedd meg mégis! Hiszen a pénz mellett szeretet is van a világon. Ha homályos a jelentés, ne az vonja el a figyelmed, hanem a legjobb és legerőteljesebb strófákra koncentrálj inkább, a két rész záró strófáira például és a hajótörés-narratívára. Ha így tettél volna, jobban tetszett volna és valami konstruktív kritikát is küldtél volna, de ebben a formában most nincs sok haszna bírálatodnak, hiszen csak azért idézi munkám, hogy tiltakozzon alapelveim és módszereim egésze ellen.

Hozzátenném, hátha esetleg érdekel és okulsz belőle, hogy a vers rám vonatkozó utalásai a szó szoros értelmében mind igazak és valóban megtörténtek; semmi poétikus toldás nincs bennük helykitöltés céljából. Őszinte szeretettel barátod, GERARD M. HOPKINS S. J.

1878. okt. 5. R. W. Dixonnak, III Mount Street, Grosvenor Square. IGEN TISZTELETES ÉS DRÁGA URAM,
– Great Yarmouthba tett utam és egyéb munkáim okán kedves levelére csak késve tudok válaszolni [...]

Mr. Lobbot teljesen szem elől veszítettem; azt se tudom, él-e vagy hal. Az igazat megvallva nem szerettem gimnáziumi éveimet, az emléküket is ki akartam törölni, olyannyira, hogy szégyenszemre még olyanokkal sem törődtem később, akik egyébként kedvesek voltak velem. Oxfordot viszont nagyon kedveltem. Ott lettem katolikus. De diplomám megszerzése óta, egy háromnegyed órás vizit kivételével, nem látogattam vissza. Most van ott egy templomunk és egy rendházunk.

Okt. 6. – [...] Egyetértek azzal, amit Miltonról írt. Olvasása közben költészete mintha valami szükségszerű és örök dolog lenne (számomra Purcell zenéje is ilyen). Ami a *„proper hue”*-t illeti¹⁴, ha ma írná Milton, már kényes volna, de feltételezem, hogy itt saját színre gondol, és a címetanban is van *proper* szín; de még így is makulátlannak érződik a sor. Régen biztosan más tónusa volt e szónak. A walesi tájszólás a *szépre* használja; a madárdal nekik *proper*, és egy walesi kisfiú, akinek az üvegházi virágokat egyszer megmutattam, így kiáltott: „Milyen *proper!*” – úgy tűnik, egyre jobb a Milton-szakirodalom, és Masson elkezdett róla írni egy terjedelmes életrajzot, melyet talán már be is fejezett. [...]

Milton verselésének sok figyelmet szenteltem és kései ritmusalakzatait is kijegyzeteltem. Ez akkor volt, amikor néhány éve retorikát kellett tanítanom. Ebben a tekintetben szerintem a *Visszanyert Paradicsom* a legmodernebb, és lírai szempontból az *Agonistes*. Már sokszor akartam írni ezekről, különösen ritmusukról; szerintem kevesen értenek hozzá.

Azt kérdi, írok-e verset magam is. Nos, amit régen írtam, elégettem, mielőtt beléptem a jezsuitákhoz, és akkor úgy döntöttem, hogy mivel ez nem része a szerzetespapi hivatásnak, nem írok többet, hacsaknem előljáróim mégis úgy kívánnák; hét évig tehát semmit sem írtam, két vagy három kis alkalmi darabon kívül. De amikor '75 telén a Deutschland a Temze torkolatában elsüllyedt és fedélzetén öt ferences nővér, akik Németországból a Falk Törvények miatt menekültek, a vízbe veszttek, meghatott mindez, és szóltam róla a rektornak; ő azt mondta, szeretné, ha valaki írna egy verset a témáról. Ezen felbátorodva munkához láttam, és bár eleinte ki voltam esve a gyakorlatból, készítettem egyet. Akkor már régóta kísértett egy új ritmus gondolata, melyet végre papíron is megvalósítottam.

Lényege, hogy csak a hangsúlyok szerint skandáljuk a verset, anélkül, hogy szótagokat számolnánk, és így akár egy hosszú szótag, akár több rövid és egy hosszú is képezhet verslábát. Azt nem állítom, hogy az ötlet teljesen új; csirája megtalálható a zenében, a mondókákban és népi rigmusokban, valamint egyes költőknél, és azóta látom, hogy a kritikusok is tárgyalták már. Íme néhány példa – *„Ding, dong, béll; Pussy’s in the well; Whó püt her ín? Lítte Jóhny Thín. Whó pülled her óut? Lítte Jóhny Stóut.”* Mert hiszen ha minden sorban három hangsúly van, három versláb, ebből az következik, hogy egyes verslábak csak egy szótagosak. Ilyen ez is; *„Óne. Twó, Búckle my shóe’ stb.* Campbellnél ez van: *„And their féet alóng the déep próudly shóne’ – „Ít was tén of April mórn bý the chíme’ stb.;* Shakespeare-nél a szerkesztők által hibásan javított *„Whý should thís desért bé?”*; Moore-nál egy kisebb dal, melyre most nem emlékszem; etc. De nem tudok róla, hogy bárki is tudatosan felvállalt alakzatként használta volna. Szerintem viszont jobb és természetesebb, mint a szokványos szisztéma; sokkal rugalmasabb, és erősebb hatásokra képes. A hangsúlyokat azonban ékezzel kellett jelölnöm a szövegben, és ez a tény, valamint az, hogy a rímeim áthajlottak egyik sorból a másikba, továbbá bizonyos csengés-bongások, melyeket a walesi költészetből merítettem (ezt náluk *cynganedd*nek hívják) és még számos más furcsaság csak rémült szerkesztői szemekkel találkozhatott. Így amikor a verset felajánlottam a *The Month* c. magazinunknak, bár először elfogadták, később visszakoztak és nem merték kinyomtatni.

A *Deutschland* után már megengedhettem magamnak, hogy írjak, de lelkiismeretembe ütközne, ha sok időt szánnék rá; úgyhogy azóta csak keveset írtam és még kevesebbet fogok. Készült viszont egy rövidebb darabom ugyanilyen „sprung ritmusban” a Eurydice-ről, de egyszerűbb, rövidebb, ékezetek nélküli; ezt is elküldtem a *The Month*nak, de ez sem tetszett nekik.

Szonettjeim is vannak és egyéb apróbb munkáim; egy részük sprung ritmusban, melyet tovább fejlesztettem – pl. „túlfutó lábakkal”, melyeket nem számolunk skandálás közben (ilyen a kései Shakespeare-darabokban is található, de ott licencia, míg nálam esztétikai hatások eszköze); más részük hagyományos ritmusban, de ellenpontozva (az ellenpont ez: *Hóme to his móther’s hóuse private* retúrned’ és *Bút to vánquish by wísdom héllish wíles’* stb.); megint más részük hagyományos ritmusban ellenpontozás nélkül, ebből egy-kettő van csak. De még motivációm sincs, hogy írjak, mert nem gondolkodom kiadásban. [...]

Katolikus templom, St. Giles, Oxford. 1879. jan. 19. DRÁGA BRIDGES! – Most, hogy bemutattam neked Mr. Dixon műzsáját és neki a tiedet, közvetítő szerepben érzem magam. Épp most jelentkezett. Azt mondja, kiadója a *Smith, Elder & Co.* Nem említi, hogy elfogytak volna a példányok (akkor tényleg nagy lenne a kereslet iránta), biztos megszerezheted a könyveit, most már tudod is, hol. Inkább azt mondja, *ő* nem kap a tiedből. Talán említette, hogy az utánnymás is elkelt – a *The Growth of Lovera* gondolok. De ha igen, nálad biztos van még belőle. Nem tudnál továbbítani egy dedikált példányt ide: Rev. R. W. Dixon, Hayton Vicarage, Carlisle? vagy akár rajtam keresztül? Örülnék neki, s neked is jó lenne, mert egy másik költő már önmagában is egy egész publikum.

Most, hogy Mr. Dixon rákérdezt, írok-e magam is, mert nyilván emlékezett dőnyertes versemre a Highgate-ben (ahonét, mint már mondtam neked szerintem, ismeretségünk is ered), mondtam, hogy igen és miket, és most már olvasni is akarja, és fogja is, ha majd megküldöm. Erről jut eszembe, remélem továbbítottad a *Deutschlandot*, mint kértelek.

[...] Még egy dolgot hadd említsek. Nyilván tudod, hogy szeretném, ha katolikus lennél, vagy ha nem, hát keresztény, vagy ha az nem, hát legalábbis igaz hívő (mert hogy egyszer megosztottad velem az istenségről vallott nézeteidet, melyek nem voltak helyénvalóak). No már most azt nyilván elfogadod, hogy a kérdés, hogy vagy-e vagy leszel-e valaha ezek közül egyik vagy másik, attól és csak attól függ, hogyan gondolkodsz, vagy adott esetben miként befolyásol vagy nem befolyásol mások gondolkodása és érvelése. Ezekre reflektálva talán meglepődsz, miért nem vetem fel, hogy ennél többön is múlik, sőt mólnia kell a dolognak, konkrétan az imádságon, és egyszer azt hiszem, ezt valóban fel is vettem már neked. Jelen körülmények között azonban ezt nem volna teljesen következetes felvetni vagy elfogadni. De van egy másik tanácsom, mely vitathatatlan, mégis váratlanul érhet. Én nagy hangsúlyt fektetek rá. Az alamizsnálkodás. Ez lehet pénzben vagy más formában, melyre, mint azt kórházi tapasztalataidból te is tudod, mindig van igény. Nincs kétségem, hogy szoktál alamizsnát adni, de akkor viszont adj többet: merészen fogalmazok, de a józan kényelmetlenség határáig adj. *Fieri non potest ut idem sentiant qui aquam et qui vinum bibant!*¹⁵ Nem elég elképzelní, érezni is kell, mennyire másként gondolkodik és létezik az az ember, akinek kényelmét legfeljebb külső megszorítások zavarják, mint az, akinél ugyanezt saját karitatív adománya okozza: nem a bőség és a megszorítás közti különbségről beszélek, az könnyen érthető és legtöbbször ismerik, kénytelen-kelletlen, tapasztalatból, hanem arról, hogy mennyire más, ha az ember kemény árat fizet saját jótettéért, mintha semmit. Ha valami teljesen meg tudja változtatni az embert, ez biztosan; nemcsak gondolkodását, hanem akaratát és mindent. Ezt valami olyasmi illusztrálja leginkább, mint az a kérdés, melyet a francia püspök papjainak ismételtén feltett, amikor egyikük-másikuk, arra hivatkozva, hogy nem elég eszes, vissza akart vonulni papi teendőinek gyakorlásától: „És hogy hívják a kisasszonyt?” Egyesek számára a következő kérdésnek (nem annak, hogy hogy hívják a kisasszonyt, mert ennek jelen esetben se füle, se farka) semmi köze nincs a Krisztusba vagy Istenbe vagy bármilyen igazságba vetett hithez, mégis így kell feltenni: mi jót tettél másokkal? Amiről most beszélek, az egyszerre áll krisztusi alapon és racionális alapon. Lehet, hogy sok jót tettél, de lehet, hogy nem elég: szerintem nem elég. Mindezt persze univerzálisan értem mindenkire; konkrét információval rólad nem rendelkezem, nem is szerezhetnék ilyet, helytelen, és indiszkrét is volna.

Jan. 23. – Úgy érzem, vakmerőség és tolakodás volt részemről, hogy ilyeneket írtam. Mégis: ha fontos számunkra a költészet, mennyivel fontosabb az erkölcsös élet! [...] Őszinte szeretettel barátod, GERARD M. HOPKINS S. J.

St. Giles Templom, Oxford. 1879. febr. 15. DRÁGA BRIDGES, – Hozzá kellett volna tennem a múltkoriban, hogy a *Silver Jubilee*¹⁶ megjelent. Rendtársunk, John Morris atya ugyanezen című és ugyanezen alkalomra írt homíliája végén került nyomtatásba. Múltkori levelem óta megtaláltam, és az emlékezetből leírt változat, melyet küldtem neked, nem egészen pontos. A harmadik strófa így néz ki –

Not today we need lament
Your lot of life is some way spent:
Toil has shred round your head
Silver, but for Jubilee.

Így velősebb. Kérlek javítsd, ha felveszed gyűjteményedbe.

Nem, ne kérj Gosse-tól¹⁷ ilyesmit. (1) Ha akarnék publikálni, és ilyen hamar, túl nagy felhajtás volna egy ilyen előzetes említés, nem volna becsületes dolog engedélyeznem. (2) Ha megengedném, egyetlen kritikai cikkely utalása nagyon keveset használna, különösen, hogy a publikálás most szóba sem jöhet. (3) Őszintén mondom, hogy nem akarok publikálni. Azon túlmenően, hogy a két hajótörést¹⁸ korábban megkíséreltem elfogadtatni a *The Month* folyóirattal, további lépést ez irányban nem tettem és nem is akarok tenni. Ha egy szaktekintély tudna nyomdakész versemről és ajánlaná, hogy megjeleníteni, nem utasítanám vissza, bizonyos fókig örülnék neki. De ez nagyon valószínűtlen. Tervem tehát pusztán annyi, hogy egybegyűjtöm verseimet – jelenleg még korrektúráim sincsenek belőlük –, hogy ha valakinek úgy tetszene, halálom után kiadhassa. És ez is persze valószínűtlen, sőt távoli. De más szempontok is adódnak mindehhez, például, hogy a publikáláshoz többre is szükség volna, vagy legalábbis, hogy folytatni kellene, és hogy miként. Tiszta lelkiismerettel nem szánhatok több időt a költészetre, olyan ihletem sincs, mely másokat írásra szokott ösztönözni. A versírás nagy ösztönzője nem más, mint az érzelem, főként a szerelem, és az egyetlen személy, akibe én szerelmes vagyok, csak ritkán, mostanság különösen is ritkán, mozdítja meg szívem, és amikor meg igen, nem ,kovácsolhatok belőle tőkét', az szentségtörés volna. És persze ott van az is, hogy nehezen olvashatóvá tettem műveimet.

Furcsaság tekintetében költészetem kétségtelenül kihágásokat követ el. Remélem, egyszer majd kikötök egy kiegyensúlyozottabb és Miltonhoz mérhetőbb stílusnál. De amint a zenében a hang, dallam, a festészetben pedig a mintázat ejt meg leginkább, úgy költészetem célja is mindenekelőtt ez a belső dizájn, vagy mintázat, vagyis az, amit ,belső alkatnak'¹⁹ szoktam nevezni. No már most a dolgok épp e dizájn, mintázat vagy belcsín révén különülnek el egymástól, és bizarrságom sem más, mint ezen elkülönülés hívsága. E hívságot biztos nem kerültem el. A ,szem kanyarodása' azonban csak akkor bizarr, ha rosszul képzeljük el: ha a szemgolyók mozgásaként, akkor igen, de én úgy értettem, hogy fókuszpontja kanyarodik és egybeesik a tárgy helyével és azzal együtt kanyarodik.²⁰ Hiszen a tárgyról, egy egyszer keleti, másszor nyugati irányban egyre messzebb tűnő lanternáról valóban elmondható, hogy kanyarodik. Így kell tehát olvasni. [...]

Stonyhurst College, Blackburn. 1882. okt. 18. DRÁGA BRIDGES! – Whitmantól maximum hat darabot olvastam: (1) A Bedford Square-i könyvtárban a „Pete”-et (talán mást is; ha igen, nem jut eszembe²¹), melyre te is felhívtad figyelmemet; (2) az *Athenaeum*ban vagy az *Academy*ben kettőt, a Man-of-War Bird-ről szólót és a „Spirit that formed this scene” kezdetűt, (3) rövid idézeteket Saintsburynek az *Academy*ben megjelent kritikájában; másra nem emlékszem.

Mindez, bár nagyon kevés, éppen elég volt, hogy határozott benyomást kapjak markáns és eredeti gondolkodásmódjáról, és különösen ritmusáról. Talán még arra is elég, nem tagadom, hogy ihlesse, sőt befolyásolja saját stílusom: állítólag a franciák egész modern tájképfestészete egyetlen Constable-festményhez vezethető vissza, mely a század elején a Salonban volt kiállítva.²²

A kérdés tehát csak az, hogy valóban befolyásolt-e. De először azt is hadd mondjam el – ezt máskülönben nem mondanám –, hogy szívem mindig is azt súgta, hogy kortársaim közt Walt Whitman gondolkodása áll legközelebb az enyémhez. Ezt kellemetlen bevallanom, lévén, hogy nagy csirkefogó. És ez azt is jelenti, hogy minél jobban vágyom, hogy olvassam, annál inkább tiltom magamnak.

Erről a darabról mindazonáltal úgy hiszem, téves, amit mondasz, és ha jobban átgondolod a dolgot, rá fogsz jönni, hogy a hasonlóságot és stílusutánzást pusztán te képzelted oda.²³

Először is a ritmusról. Persze észleltem, hogy hosszú soraim látszatra hasonlóak az övéihez, hogy az egyikünktről észébe juthat az olvasónak a másik. Ráadásul egyikünk ritmusa sem hagyományos. De itt véget is ér a hasonlatosságok sora. Amiket olvastam tőle, főleg rendhagyó ritmusú prózák voltak: legalábbis azt gondolják, hogy ennek szánta őket, és nekem is annak tűntek. Egy sortörédék jut eszembe: ,or a handkerchief designedly dropped'.²⁴ Ez daktilikus, pontosabban anapesztikus ritmus, mert hiszen az angol nyelvben szokványos feltételezni, hogy a hangsúly mindig a versláb végén van, melyből az következik, hogy a hagyományos verselésben csak kétféle versláb lehetséges, a jambus és az anapesztus, és ehhez még az én sprung ritmusom is csak egyet ad hozzá, a negyedik paiónt. Ha tehát a szokványosság kedvéért így olvassuk, akkor a fenti töredék anapesztikus – ,or a hánd | kerchief | desígn | edly drópped' –, és van egy leállítás, egy tudatos ritmutorés is a ,handkerchief' után, nyilván azért, hogy a sor ne váljék tisztán verssé, vagyis olyanná, mintha mondjuk így lenne: ,or a handkerchief' utposely dropped'.

Itt ellenvetheted persze, hogy de, ő tiszta verset akart és hogy a versláb valójában paión – ,or a hánd / kerchief desígn / edly drópped'; vagy hogy azt akarja a *de* szótaggal, amit én a túlfutó verslábakkal szoktam csinálni – hiszen ugyanazt a hatást éri el ezzel, amit én azzal. Erre tehát olyan választ kell adnom, mely nemcsak erre a sorra érvényes, hanem minden hasonlóra, minden olyan esetre, amikor múltbeli költők sprung-ritmust használtak – *használtak volna, ha meglehettek volna*. A sprung-ritmus első hallásra is oly messzemenően természetes dolog és olyan erejű, hogy ha ismerték volna, használták volna. Sokan melengették magukban, hogy úgy mondjam, de nem kelt ki, szemük ügyébe került, de nem ismerték fel. Ha jól tudom – ezt még kutatom és hamarosan határozottabban is beszélhetek majd róla –, még teljes erejében és szépségében virágzott az óangol verselésben, a középanyol *Piers Plowman* már fűzfaverssé fokozza le (e híres költeményt épp most olvasom és kezdek arra a következtetésre jutni, hogy nem éri meg), utolsó tudatos alkalmazója Greene volt, de sose él vele tartósan; azután eltűnt – hiszen az, hogy egy-egy versláb erejéig fel-tűnik itt-ott, az még nem sprung-ritmus, egy fecske nem csinál nyarat. (Kivéve persze Milton, mert ő teljesen egyedi eset.) Egy ilyen dologról nem mondhatjuk, hogy él és használják, ha csaknem tudatosan és szándékosan teszik; hogy felismerjük-e és komolyan vesszük-e a formát, melyben alkotunk, döntő kritérium. Whitman esetében (de te ezt jobban tudod, hiszen többet olvastad) nincs jele annak, hogy e ritmutoréseknél paiónt vagy túlfutó verslábakat akarna használni, az meg egyenesen furcsa volna, ha azt várná el olvasóitól, hogy maguktól értsék meg azt, amit akkor is nehezen értenek, ha figyelmüket felhívják rá. Ha nem mutat ilyen szándékot, akkor nem is használja; vagyis amit írni akar – és ír is –, az ritmikus próza és nem több. De mindegy, ezt valószínűleg te sem gondold másként.

Jó. Na már most a prózaritmus az angol nyelvben csak kétféle lehet (ha elfogadod, hogy felfelé szoktam skandálni, hangsúlytalan szótagok felől a hangsúlyos felé és nem fordítva) – vagy jambikus vagy anapesztikus. Ha keverjük őket, lehetséges még (hívjuk így) egy harmadik mérték is. Amit tehát írni akar, az valamelyike ezen három egyszerű mértéknek, a tiszta jambikusnak, a tiszta anapesztikusnak vagy keveréküknek. Nem vágyik ezen túlra, ideálja egy nyers és, mint pont ebben a ,Spirit that formed this scene' címűben hívja (mely nagyon tanulságos olvasmány ebben a témában) ,barbár' művészet és ritmus.

A szélsőségek összeérnek, és (most az igazság kedvéért olyat kell mondjak, ami büszkeségnek hangzik), ez a barbár művészet, ez a szélsőségesen nyers, a próza szintjéig lebontott ritmus szinte összeér múltkori műhelymunkámmal. Azt a darabot ugyanis nagyon megmunkáltam. A hosszú sorok nem magvaszökött ütemek: minden mért és időzített bennük. Várd ki, míg füled hozzájuk szokik, és rá fogsz jönni. [...]

Különb is, a *Binsey Poplars*-ról miért nem mondtad, hogy hasonlít Whitmanre? A mostani darab ugyanaz a típus és törekvés, csak magasabb szinten. A sorok is hosszabbak, a strófák is hosszabbak (melyekből kettő van mindkét versben és egymáshoz való viszonyuk is ugyanaz), de a két darab nagyon hasonló: nézd csak meg. Ha pedig így van, mért mondd, hogy a mostaniban nem magamat adom? Nem erről van szó, ebben biztos vagyok.

A fenti megjegyzéseket nem Whitman lejárására tettem. „Barbár” stílusának vannak előnyei, és ez az ő választása volt, mint mondja. De az nem lehet, hogy a kecske is jóllakjon és a káposzta is megmaradjon. Ő gátlás nélkül meg teszi a káposztáját, én őrzöm a magamét. Ez nagy különbségnek számít. [...]

University College, St. Stephen's Green, Dublin, 1887. febr. 17. DRÁGA BRIDGES, – [...] Holnap lesz három éve, hogy Írországbán vagyok, három fárasztó, elpocsékolt, pocsék éve. (Ma délután megint találkoztam a viruló Tynan kisasszonnyal. Azt mondja, amikor először látott, húsznak nézett, barátnője pedig tizenötnek; de már nem dőlök be ennek. Lelkem és testem belseje, mint egy aggyastyán ősz bozontja.) Végeztem ezalatt (túlnyomórészt), amit lsten akart, és rengeteg, rengeteg vizsgadolgozat javítását. Olyan állásban vagyok, ahol illő, sőt szinte kötelező lenne írni is valamit (a klasszika szakterületén), valami olyat, amelyben járatosnak érzem magam és a szakma okulására lehet: van is ilyen téma; próbálok is írni róla; de rájöttem, hogy nem tudok haladni vele, hogy ezután még kevésbé fogok tudni. És ha az se megy, amihez leginkább megvan az eszköztáram és legkönnyebben kellene menjen, a többi dolgot nyilván még kevésbé tudom csinálni. [...]

Olty Péter fordítása

- 1 *The Letters of Gerard Manley Hopkins to Robert Bridges*, ed. C. C. Abbott, London: OUP, 1955; *The Letters of G. M. H. to Richard Watson Dixon*, ed. C. C. Abbott, London: OUP, 1955; *Further Letters of G. M. H. including Correspondence with Coventry Patmore*, ed. C. C. Abbott, London: OUP, 1956.
- 2 Alexander William Mowbray Baillie: jogász, egyiptológus, Hopkins életreszóló barátja;
- 3 John Ruskin: a viktoriánus Anglia vezető műkritikusa. *Modern festők* című tanulmányosorozata egész művésznemzedékek ízlését befolyásolta; a század derekán az akkor még avantgárdnak számító preraffaelita festőcsoport törekvéseinek első jelentős elismerője és felkarolója.
- 4 Robert Seymour Bridges (1844–1930): költő, Hopkins legfontosabb barátja és kortárs kritikusa, később a királyi család „koszorús költője” (*poet laureate*), Hopkins verseinek poszthumusz szerkesztője és kiadója 1918-ban. Digby Macworth Dolben, költő, Bridges unokatestvére, aki iránt Hopkins oxfordi éve alatt viszonzatlan érzelmeket táplált; 19 éves korában tisztázatlan körülmények között a Welland folyóba fulladt. Vincent Stuckey Stratton Coles, Dolbennel együtt az oxfordi ritualisták csoportjának tagja, később anglikán pap.
- 5 Stonyhurst, St. Mary's Hall, ahol Hopkins a noviciátus befejezése után filozófiai tanulmányokat végzett.
- 6 Az 1871-es Párizsi Kommün jezsuita mártírjaira utal.
- 7 Filozófiai tanulmányai befejezése után, mielőtt még Walesben teológiát kezdett volna tanulni, Hopkins két évig retorikát tanított a londoni Maddox Streethez közel eső Roehamptonban (a település ma már London része).
- 8 Szent Winfrida kútja Holywellben; walesi zarándokhely, csodás gyógyulások fűződnek hozzá.
- 9 Csodálatos víz.
- 10 Az előjárók előre felbonthatták és elolvashatták a tanuló rendtagoknak küldött leveleket.
- 11 *A Wreck of the Deutschland* 12. strófája.
- 12 Szó szerint kiugrasztott ritmus, vagy rugó ritmus.
- 13 Vakmerő.
- 14 A *hue* szín, vagy színárnyalat, a *proper* rendes, illő, megfelelő, etimológiája szerint azonban tulajdonképpeni, saját.
- 15 Aki vizet iszik, nem vélekedhet ugyanúgy, mint aki bort. (Francis Bacon: *Novum Organum* CXXIII.)
- 16 Alkalmi költemény James, Shrewsbury püspökének jubileumára; Hopkins egyetlen életében megjelent verse.
- 17 Sir Edmund William Gosse, viktoriánus költő és kritikus.
- 18 *The Wreck of the Deutschland*; *The Loss of the Eurydice*; *A The Month* c. jezsuita folyóirat mindkét vers közlését elutasította.
- 19 *Inscape*: szó szerint belső alkat (vagyis az, ami a külső alkat, *outscape* szó ellentéte); a szemlélt tárgy természetének konkrét módusza.
- 20 A *The Lantern out of Doors* c. versről van szó.
- 21 Mint egy korábbi levélből kiderül, a *Wound-dresser* c. verset is ismerte a *Drum-taps* ciklusból, a *Fűszálak* 4. kiadásából.
- 22 John Constable: *The Hay Wain*, a párizsi Salon 1824-es kiállításának aranyérmes díjazottja.
- 23 A szóban forgó vers a *The Leaden Echo & the Golden Echo* Hopkins-tól, melyben Bridges Whitman hatását vélte felfedezni.
- 24 Ezt Hopkins nem idézi pontosan; helyesen: „Or I guess it is the handkerchief of the Lord, / A scented gift and remembrancer, designedly dropt.”